

De Toggenburger-fokkerij in Drenthe

Reeds in de oudheid werden geiten gehouden als huisdier. Het valt te verwachten dat ook in Drenthe reeds eeuwen geiten werden gehouden., hoewel hierover bijzonder weinig bekend is. Nog geregeld worden resten van zeer oude bewoning aangetroffen in Drenthe; over de huisdieren die gehouden werden valt echter weinig te zeggen.

Ook van de geiten die in de vorige eeuw in Drenthe voorkwamen is niet zoveel bekend. Wel is het zeker dat er geiten werden gehouden. In de grote kuddes heideschapen, die de heidevelden in Drenthe bevolkten, kwamen nl. als regel een aantal geiten voor. Ook in het begin van deze eeuw was dat nog het geval.

Van georganiseerde fokkerij was echter nog geen sprake.

Het is echter bepaald niet van de laatste jaren dat getracht werd om betere geiten te gaan fokken. Reeds enige jaren na 1900 werd door het Bestuur van het Drents Landbouw Genootschap opgemerkt, dat de geitenstapel verbeterd diende te worden. De dieren die toen voorkwamen, waren meestal klein en weinig produktief. Reeds in het jaar 1905 werden door het Landbouw Genootschap pogingen aangewend om tot verbetering te komen. In dat jaar werden ook reeds 3 bokken en 1 geit van het Toggenburger ras ingevoerd uit het kanton St. Gallen in Zwitserland.

Het is dus bijna 70 jaar geleden dat bewust aan fokkerij van Toggenburgers werd begonnen en in dit licht gezien, kan bepaald niet van een jonge fokkerij worden gesproken.

Waarom Toggenburgers?

Waarom werden Toggenburgers ingevoerd en geen Saanen-geiten?

In het verslag van het Drents Landbouw Genootschap wordt gezegd, dat na verkregen inlichtingen dit ras het meest geschikt zou zijn voor het doel dat het Hoofdbestuur zich voor ogen had gesteld. Waarschijnlijk heeft men aangenomen dat de Toggenburgers wat soberder waren dan de witte geiten en daardoor beter zouden passen op de Drentse zand- en veengronden. Oudere geitenfokkers in Drenthe zijn van mening dat dit vooral de reden is geweest om aan dit ras de voorkeur te geven. Het zou geen verwondering wekken dat ook de kleur een rol heeft gespeeld bij de keuze van het ras in Zwitserland. Verder is het bekend dat de Toggenburgers iets kleiner waren dan de Saanen, terwijl laatstgenoemde wat ranker van bouw waren. Ook dit kan van invloed geweest zijn.

Verdere invoer

De invoer van de geiten in 1905 had een goed resultaat.

Ook bij de kruislingen vond men de goede eigenschappen van de Zwitsere geiten in hoge mate terug. Dit had tot gevolg dat in 1907 opnieuw werd besloten tot invoer van enkele dieren over te gaan.

Nu werden 4 bokken en 1 geit besteld in Zwitserland. Dat deze import niet altijd even gemakkelijk ging, blijkt uit het volgende:

Op een zekere morgen werd de sekretaris van het Landbouw Genootschap opgeschrikt door een telegram uit Gronau, met de mededeling, dat daar 5 hongerige geiten stonden, bestemd voor het Genootschap. Om een of andere reden mochten deze niet worden ingevoerd. Enige uren later kwam er een telegram van de exporteur uit Bazel die in grote angst verkeerde, dat de geiten terug zouden komen. Echter met hulp en voorspraak van de Directeur-Generaal van de Landbouw mochten de geiten Nederland binnen. Ook de kwaliteit was niet geheel naar genoegen. De 4 bokken waren goed, maar in plaats van een jonge, drachtige geit werd een oude grootmoeder geleverd, die niet meer in staat bleek om nog jongen te werpen, aldus het verslag.

In de jaren daarna is er nog wel geprobeerd om wederom dieren te importeren, maar toen waren er belemmeringen door het heersen van mond- en klauwzeer. Wel is getracht de invoer te stimuleren, want er werd f 30,- subsidie in het vooruitzicht gesteld, indien een geit of bok van het Toggenburger ras werd ingevoerd.

Het is niet precies bekend of er tussen 1910 en 1920 nog invoer plaatsvond. In 1922 wordt er in de verslagen wederom melding gemaakt van import. Het is echter niet bekend wat er toen is gekocht.

In 1930 werden er door de toenmalige burgemeester van Emmen 3 bokken en 3 geiten uit Duitsland ingevoerd, terwijl in 1931 nogmaals enkele dieren in Duitsland werden gekocht.

Intussen was de Bond van Geitenhouders in Drenthe opgericht en deze Bond kocht in 1938, 7 bokken en 9 geiten, wederom in het Kanton St. Gallen. Met de bokken ging het niet voorspoedig; de eerste was dood bij aankomst, de tweede stierf de volgende dag. Na 3 weken ging de derde dood en na nog enkele weken de vierde.

De overgebleven drie konden worden ingezet voor de fokkerij. De laatste stierf op een leeftijd van 7 jaar.

In 1956 werden voor het laatst nogmaals 2 bokken geïmporteerd. Ook deze keer verliep de import niet erg voorspoedig. De eerste stierf na een paar weken, nadat hij nog een aantal geiten had gedekt, de tweede heeft 2 jaren dienst gedaan.

Wat gebeurde er in de andere provincies?

Het is opmerkelijk dat in de overige provincies geen of nauwelijks gebruik gemaakt werd van de Toggenburgers om de geitenstapel te verbeteren. In overig Nederland werd algemeen de Saanen-geit gebruikt, die heeft geleid tot het ontstaan van de Nederlandse witte geit. Wel is bekend dat ook in de provincie Groningen import van Toggenburgers heeft plaatsgehad.

Naderhand zijn de geitenfokkers daar echter weer overgegaan op het fokken van de witte geiten. Verder werden ook in de kop van Overijssel Toggenburgers gefokt, een gebied dat op dit terrein nauwe relaties onderhield met Drenthe.

Niet onvermeld mag blijven, dat in 3 geitenfokverenigingen in Drenthe, lange tijd witte geiten zijn gefokt. Na 1930 zijn deze echter ook Toggenburgers gaan fokken.

Het is niet altijd gewaardeerd dat in Drenthe een ander ras werd gefokt dan in overig Nederland. In een vergadering in 1911 te Utrecht werd door de voorzitter daar uitgeroepen: "de Toggenburgers moeten eruit". Na hevig protest van de Drentse afgevaardigden werden deze woorden teruggenomen en werd als tegenprestatie één der afgevaardigden, de heer v.d.Sleen opgenomen in een Landelijke Commissie, waarschijnlijk ter voorbereiding van een tentoonstelling in Den Haag in 1913.

Georganiseerde fokkerij in Drenthe

In 1910 werd als gevolg van een schrijven van de toenmalige Minister van Landbouw, door het Drents Landbouw Genootschap een "Provinciale Regelings Commissie, ter verbetering van de geitenstapel" ingesteld.

Deze Regelings Commissie stelde zich als doel om de geitenstapel te verbeteren door het bestaande ras te kruisen met Toggenburgers. Door middel van keuringen en tentoonstellingen werd de aandacht gevestigd op de betere dieren; er werden ingevoerde en of gekruiste Toggenburger bokken beschikbaar gesteld aan de verenigingen van geitenfokkers en er werden bijdragen verstrekt en premies gegeven. Daarnaast werd de oprichting van fokverenigingen gestimuleerd. In 1922 werd op initiatief van deze Regelings Commissie de Bond van Geitenfokverenigingen opgericht. (Bond van Geitenhouders)

Deze Bond is dus reeds meer dan 50 jaren oud. Niet alleen in Drenthe is er een Bond die al vele jaren werkt aan de verbetering van de geitenstapel, dit geldt ook voor de overige provincies waar eveneens door een Bond reeds vele jaren gewerkt wordt aan de verbetering van de geiten.

Het is de Bond in Drenthe niet aan te zien dat ze al een zo hoge leeftijd bezit. Beoordeeld naar de activiteiten kan ze nog zeer vitaal genoemd worden. Wel zijn er nogal wat veranderingen opgetreden in de belangstelling voor de geitenfokkerij. Daarnaast valt op te merken, dat de fokkerij in Drenthe zich heeft verplaatst: in de beginfase waren de verenigingen behoorlijk verspreid over de provincie. Naderhand kwam er een sterke uitbreiding in het oostelijk deel van de provincie; met name in de Veenkoloniën werden veel geiten gehouden, terwijl ook in het Noorden veel dieren werden aangetroffen. In het Z.W. daarentegen liep de belangstelling voor zo'n 25 jaar geleden terug en dit geldt ook voor het midden van de provincie.

Nu is de toestand weer meer vergelijkbaar met de situatie van 50 jaar geleden. Ook nu is de fokkerij weer veel meer verspreid, met de aantekening dat in het zui-oosten de belangstelling nog gering is. Het is niet onmogelijk dat door de industrialisatie rond Emmen de geitenfokkerij daar minder belangstelling heeft gekregen.

De geitenhouderij heeft in de loop der jaren wel een andere basis gekregen, hoewel deze verandering beslist niet van de laatste jaren is. De tijd dat geiten vooral werden gehouden om de melk voor het gezin, ligt reeds lang achter ons, enige uitzonderingen daargelaten. Het is nu vooral een kwestie van liefhebberij meer een sport dan vroeger en een sport die geen geld behoeft te kosten.

De fokkerij is daarom beslist niet minder aantrekkelijk, integendeel zelfs, maar de fokleiding moet wel rekening houden met de veranderingen.

Wijst ook de belangstelling voor de dwerggeiten niet sterk in de richting dat geiten vaak worden gehouden omdat deze dieren zo aantrekkelijk zijn?

Is het in dit verband dan ook wel juist om de nadruk te blijven leggen op hoger produkties en heeft een goed vetgehalte in de geitenmelk nog wel enige betekenis?

Ik zou ^{me} kunnen voorstellen dat eigenschappen als soliditeit, mooi gevormde uiers, fraaie bouw, mooie kleur en aftekening vooral de nadruk zouden krijgen.

Is het in dit verband gezien nog zo dringend nodig om alleen van beste produktie-geiten bokjes aan te houden? Gaarne wil ik dit ter overdenking geven aan de verschillende bestuursleden van verenigingen en Bonden.

De fokkerij van Toggenburgers!

De fokkerij van Toggenburgers is moeilijker dan van witte geiten, omdat naast de eigenschappen zoals exterieur en melkgift, de kleur van betekenis is. Ook de aftekening aan kop, romp en benen is een punt waaraan aandacht geschonken moet worden.

In de loop der jaren is een soort standaardschrijving van de Toggenburgers ontwikkeld, die ongeveer als volgt kan worden omschreven:

De Toggenburger moet goed ontwikkeld zijn, harmonisch gebouwd en sterk.

De hoogtematen zijn gemiddeld iets geringer dan die van de witte geiten; aan een goede lengte wordt de voorkeur gegeven.

Onderdelen

Kop	De kop dient goed gevormd te zijn met een levendige blik en oren van goede lengte. De bek voldoende breed. De kop moet uitdrukking vertonen. Horens zijn ongewenst.
Voorhand	De hals goed van lengte en niet te arm gespierd. De bovenlijh moet in het verlengde van de rug liggen en niet ingedeukt zijn. De schouders gesloten met een goede schoft; de schouders mogen niet te steil zijn, de voorhand niet te smal.
Middenhand	De rug sterk en voldoende gevuld met brede sterke lendenen, De ribben goed van lengte met een goede welving.

<u>Achterhand</u>	Het kruis vierkant geplaatst, het mag iets hellend verlopen. De dijen goed van breedte met een goede schenkel.
<u>Beenwerk</u>	De benen goed geplaatst en voldoende zwaar. Afwijkende standen, zoals franse stand, weke koten, beervoetigheid, enz zijn ernstige afwijkingen.
<u>Melktekens</u>	Het uier van achteren gezien breed en goed aangesloten, verder goed naar voren doorlopend. De spenen niet te zwaar en mooi geplaatst. Het uier moet soepel zijn.
<u>Kleur</u>	De chocolade-bruine kleur verdient de voorkeur. Er zijn echter wat variaties. Een goed masker aan de kop en goede aftekening aan staart en benen. Bellen aan de kop komen soms wel en soms niet voor. De buik mag niet wit zijn, witte vlekken aan de romp zijn niet toegestaan.
<u>Beharing</u>	De beharing moet kort zijn, enige lange haren aan de dijen zijn echter geen grote afwijking.

Kleurenfokkerij

Hoewel de chocoladebruine kleur de voorkeur verdient, komen een aantal variaties voor. Deze bruine kleur ligt niet vast verankerd in de Toggenburgers. Het is mogelijk om uit donkerbruine exemplaren, zwarte Toggenburgers te fokken en dit gebeurt ook wel, hoewel vaak ongewild. Ook de wat lichtere kleuren zijn niet moeilijk te fokken, uit de praktijk blijkt dat ook dit voorkomt. Uit deze variaties blijkt dat de kleur van onze Toggenburgers erfelijk gezien niet op één factor berust, maar dat meerdere factoren van invloed zijn. Ook het verschijnsel "stekelharig" komt voor, hoewel de indruk wordt verkregen dat vooral bij kruislingen en minder goed doorgefokte stammen, dit euvel gaat optreden.

Het is daarom nodig telkens te corrigeren ten aanzien van de kleur. Ik neem echter aan dat het nauwelijks een probleem zou zijn als bij de selectie van de bokken op de kleur gelet zou worden. / streng

Andere selectie-punten, zoals goede melklijst van de moeder, (alleen bokken van keurstamboekgeiten) spelen nu een grote rol.

Wat de beharing betreft is de fokkerij in Drenthe wat afgeweken van het prototype in Zwitserland in de tijd van de importen. Het bleek namelijk dat de ingevoerde dieren algemeen een soort manteltje over de rug hadden (lange haren lange de rug) en lang haar aan de dijen. In Drenthe vond men die lange haren te lastig en is vooral gestreefd naar een kortharige geit.

Af en toe komt het voor dat geitjes met een geheel bruine kop (zonder masker) worden geboren. Het is zelfs mogelijk dit te bevorderen door kruising van ouderdieren met weinig masker. Ook geheel bruine geitjes, dus zonder aftekeningen zijn wel geboren. Deze doen, wat de kleur betreft, sterk denken aan de reekleurige geit in Zwitserland. Zijn dit nog oude invloeden?

Stand van zaken van de fokkerij in Drenthe

De vooruitgang van de fokkerij is moeilijk te meten. Ook is er wat weinig vergelijkingsmateriaal beschikbaar. Wel kan worden gesteld dat de kwaliteit zich op een goed niveau bevindt. De provinciale keuringen laten zien dat er een flink aantal goede geiten in Drenthe voorkomt. Ondanks het feit dat er in de laatste jaren nogal wat goed fokmateriaal naar andere provincies werd verkocht, kan de kwaliteit worden gehandhaafd. In een klein fokgebied als de provincie Drenthe, kan het nodig zijn om op bepaalde tijden nieuw bloed toe te voegen aan het eigen materiaal.

In groter verband is de noodzaak veel minder aanwezig om voor bloedverversing te zorgen. Het is daarom voor de Toggenburger-fokkerij erg gunstig dat ook in andere provincies dit ras wordt gefokt.

Over en weer kan daardoor fokmateriaal worden uitgewisseld.

Mocht desondanks import uit Zwitserland nodig zijn, dan is het zorg om de dieren zorgvuldig te selekteren. De laatste import heeft bijv. wel zwaardere dieren gebracht, waaraan ook wel behoefte bestond, maar ten aanzien van de vorm van de uiers en de beharing is met deze import echter geen verbetering bereikt.

Ik neem echter aan dat voorlopig de noodzaak dieren in Zwitserland aan te kopen, niet dringend nodig is.

Zicht op de komende jaren

Zoals ik reeds eerder heb gezegd, zijn er ten aanzien van de kwaliteit van de geiten weinig problemen. Het blijkt mogelijk te zijn de kwaliteit goed te handhaven over een lange reeks van jaren.

Minder gerust ben ik echter over de omvang van de Toggenburger-fokkerij in Drenthe. Het ledental van de Bond blijft wel ongeveer op peil, maar we moeten niet vergeten dat er intussen een groep fokkers van witte geiten is bijgekomen en dat het aantal fokkers van Toggenburgers is terug gelopen.

Niet dat de mensen inplaats van bruine witte zijn gaan fokken, maar omdat de nieuwe verenigingen die er bij zijn gekomen, nogal wat wit materiaal hebben meegebracht.

Ook daarom is versterking van Toggenburger-fokkers elders toe te juichen.

We zijn echter vaker ongerust geweest en telkens viel het weer mee.

Hopenlijk is dat ook nu weer het geval en blijft de belangstelling op peil.

Een dag als deze kan daaraan zeker bijdragen.

Assen, 12 mei 1973,

Br/JV

H. Brink